

BILL MAHANEY MAAKT ER ZIJN LEVENSWERK VAN OM
TE ACHTERHALEN HOE DE KRIJGSHEER TE WERK GING

HOE HANNIBAL DE ALPEN OVERSTAK

Albrecht Rodenbach heeft het ooit nog in ronkende epische verzen geschilderd, maar heel waarheidsgetrouw zal zijn versie wel niet geweest zijn. Maar hoe zijn Hannibal en zijn olifanten dan wel de bergen over geraakt? De wetenschap heeft zicht op een antwoord. **PHILIP BALL**

Twee wereldmachten rond één Middellandse Zee, dat was er één te veel. Romeinen en Carthagers (vandaag zouden we zeggen: Tunesiërs) bevochten elkaar voortdurend. In 218 voor Christus deed de Carthaagse generaal Hannibal, die zonet de Romeinen een pak rammel had gegeven in Spanje, iets totaal onverwachts: hij trok met zijn leger, inclusief paarden en olifanten, de Alpen over om Rome vanuit het noorden aan te vallen. Een van de grootste militaire exploitaties uit de geschiedenis. De Romeinen waren hier totaal niet op voorbereid. In december verpletterde hij de Romeinse legers in het noorden, mede dankzij zijn 'tanks', de olifanten. Veel dieren kwamen om van kou en ellende, maar Hannibal duwde door naar het zuiden. Vijftien jaar lang verwoestte hij het land, inbegrepen een miljoen van zijn inwoners, maar Rome kon hij niet innemen. Uiteindelijk vond hij in 202 voor Christus zijn meerdere in de Romeinse generaal Scipio de Oudere, die aan de veldslag zijn eretitel *Africanus* overhield.

Puzzel

Niet alleen Rodenbach werd door die geniale oversteek geïnspireerd. William Turner zette het magistraal op doek, en Hollywood verpakte het al in 1959 in een epische zwaarden-en-sandalenfilm. Maar nog meer dan bloed, is er intussen inkt gevloeid in gevechten tussen historici over welke precieze route Hannibal dan wel genomen had, en hoe hij toch had kunnen doen wat eigenlijk onmogelijk was.

Een internationaal team wetenschappers denkt dat de puzzel nu grotendeels is gelogd. Hun leider, geomorfoloog Bill Maha-

ney (York Universiteit, Toronto) begon een twintigtal jaar geleden alle geografische referenties uit de antieke teksten te verzamelen. De rijkste bronnen zijn de historici Polybius en Livius, allebei geboren na de feiten, en aan de kant van de overwinnaar.

Gruwelijk

Ze schetsen een gruwelijk beeld. Toen de Carthagers vanuit de Rhônevallei opklommen, werden ze belaagd door de bergstammen, die hinderlagen legden en rotsblokken naar beneden lieten storten. Tijdens de afdaling aan de steile Italiaanse kant lieten de stammen hen gerust, maar dat werd ruimschoots goedge maakt door de tol van de smalle, besneeuwde paden langs diepe afgronden. Polybius: 'Wie een misstap deed, tuimelde omlaag.'

Livius: 'En toen kwam er een klif die zo steil wegviel dat zelfs een lichtbepakte soldaat, tastend en zich vasthoudend aan struikjes en rotsen, nauwelijks omlaag had gekund.' Wanhoop sloeg toe. Hannibal probeerde over de puinhelling boven de smalle richel te passeren, maar alles en iedereen gleed weg. Dan maar een weg aangelegd met steenslag en modder. Uiteindelijk was die breed genoeg voor de olifanten, maar die waren intussen slap van de honger.

Lawine

Geen van beide historici kon echter aanwijzen waar alles nu precies gebeurd was. Napoleon, groot bewonderaar van Hannibal, bestudeerde de zaak maar kwam er ook niet uit. Langs het huidige Grenoble, door twee passen boven de tweeduizend meter? Of meer zuidelijk, over de Col de la Traversette, boven de drieduizend meter?

In de jaren 50 en 60 boog Gavin de Beer,

Hannibals troepen kregen het meermaals aan de stok met bergstammen. © belga

Ging Hannibal langs het huidige Grenoble, door twee passen boven de 2.000 meter? Of meer zuidelijk, over de Col de la Traversette, boven de 3.000 meter?

Tienduizenden mensen, paarden en olifanten moeten de plaats tot prut gestampt hebben, en dat moet tweeduizend jaar later nog steeds te zien zijn

hoofd van het British Museum of Natural History, zich in vijf boeken over de zaak. Hij verkoos de zuidelijke route. 'Hij was mijn vertrekpunt', zegt Mahaney, die zelf gegrepen werd toen hij in de middelbare school Latijn studeerde. 'Ik zie de leraar nog altijd met zijn lange stok naar mij wijzen.' Hij trok zelf de Alpen in, en bestudeerde lucht- en satellietfoto's, op zoek naar twee steenlawines die over elkaar heen lagen, boven de sneeuwgrens. Zo had Polybius de plaats van de doorsteek horen beschrijven door overlevende veteranen van Hannibals leger. Alleen de Col de la Traversette leek geschikt voor zo'n hindernis. Hij vond er alvast een oud grindpad dat wel eens het restant van de werken van Hannibal kan zijn, en vlakbij een dubbele steenstorting die de beste overeenkomst biedt met Polybius. Mahaney denkt dat Hannibal helemaal niet

langs hier had willen komen, maar omhoog gedwongen werd door de bergstammen die maar al te graag zijn leger troos hadden geplunderd.

Veen

Sedert 2011 doorzoekt hij met zijn team van geologen en biologen een hoogveen op 2.580 meter, net onder de pas van de Col de la Traversette. Als Hannibal hierlangs is gekomen, heeft zijn leger er zeker gerust en de dieren laten grazen. De opgravingen leverden modder. En modder. Maar ook modder kan informatief zijn. Tienduizenden mensen, paarden en olifanten moeten de plaats tot prut gestampt hebben, en dat moet tweeduizend jaar later nog steeds te zien zijn. En inderdaad, op veertig centimeter diepte zit een verstoorde laag verpletterde plantenvezels, vermengd met zand. In geen

enkel ander Alpien hoogveen is zo iets te vinden, en het valt moeilijk te verklaren met grazende schapen, vorst of een ander natuurlijk fenomeen. Maar het lijkt wel op het eindresultaat van een popfestival met slecht weer.

Mahaney liet een klassieke koolstof 14-datering op het plantenmateriaal in de laag los, en die kwam 'grijselijk dicht' bij 218 voor Christus uit.

Paardenstront

Hij trok er ook mee naar zijn chemische collega's, en die vonden organische stoffen die je aantreft in paardenmest en in de uitwerpselen van herkauwers in het algemeen. Die stoffen zitten ook in de rest van het veen, maar in veel kleinere concentraties dan in de 'Hannibal-laag'. Daar komt nog eens DNA van Clostridium-bacteriën bovenop, darmbewoners van

mens en dier. Meer dan wat de paar schapen en marmotten uit de streek konden aanleveren, denken/hopen de vorsers. En er is meer. De microbiologen denken dat ze een eitje van een paardenlintworm gevonden hebben. 'Er bestaan ook olifantlintwormen', zegt microbioloog Chris Allen, lid van de ploeg. 'Dat zou pas echt de pot met goud aan het eind van de regenboog zijn. Alleen jammer dat de pot met goud hier een laag paardenstront is.' Mahaney zoekt nu een geldschietter om met een metaaldetector aan de slag te kunnen. 'Munten, gespen, zwaarden, er moet toch iets zijn?' Tot dan blijft zijn vondst speculatief. Tenzij er alsnog een olifantenkeutel opduikt. Olifanten zijn immers nogal zeldzaam in de Alpen.